

Maahanmuuton taloustiede: lyhyt johdatus*

Matti Sarvimäki

post-doc -tutkija, erikoistutkija, Research Economist

Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu, VATT, London School of Economics

1. Johdanto

Maahanmuuton merkitys Suomelle on viime aikoina kasvanut. Osaltaan tämä johtuu siitä, että maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt. Vaikka maahanmuuttajien väestöosuus on yhä kansainvälisesti vertailtuna pieni, muodostavat he jo merkittävän osan väestöstä ainakin osassa maata. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla alle 50-vuotiaista jo 12 prosenttia puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia vuoden 2008 lopussa. Toisaalta kantaväestön ikääntyminen on nostanut huolen työvoiman riittävydestä, ja maahanmuuton lisäämistä on toisinaan esitetty yhdeksi keinoksi vastata tähän haasteeseen.

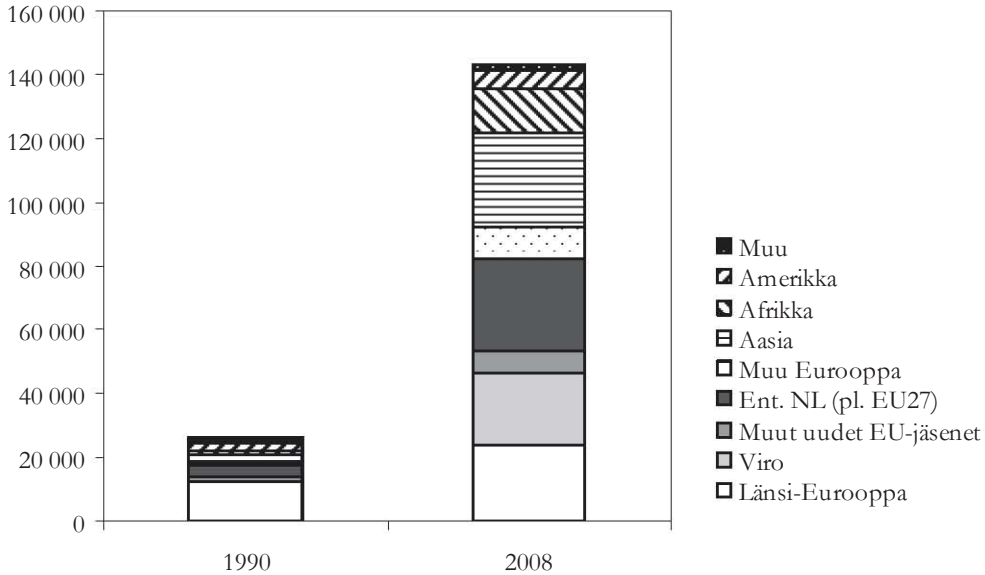
Maahanmuuttajien merkityksen kasvaessa myös heitä käsittelevä keskustelu ja tutkimus-

kirjallisuus ovat lisääntyneet. Taloustieteen puolella etenkin Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa on tehty Suomessa asuvia maahanmuuttajia tarkastelevaa empiiristä tutkimusta ja pyritty ymmärtämään, miten aihepiiriin laaja kansainvälinen kirjallisuus voisi tukea suomalaista päätöksentekoa.

Tässä katsausartikkelissa keskityn kolmeen maahanmuuton taloustieteen vakiintuneeseen teemaan. Tarkastelen aluksi maahanmuuttajien kotoutumista työmarkkinoille ja hyvinvointijärjestelmään. Tämän jälkeen esittelen tuloksia maahanmuuton vaikutuksesta kantaväestön palkkoihin ja työllisyyteen. Lopuksi käyn läpi arvioita maahanmuuton julkiselle sektorille aiheuttamista tuloista ja menoista. Hyödynnän nimenomaan Suomessa asuvia maahanmuuttajia tarkastelevaa tutkimusta siinä määrin kuin sitä on olemassa ja esitän lisäksi joitakin heitä koskevia uusia tuloksia. Suurelta osin artikkeli on kuitenkin valikoiva katsaus muita maita käsittelevään kirjallisuuteen.

* Kiitän Kari Hämäläistä, Seija Ilmakunnasta ja Roope Uusitaloa kommentteista. Tämä artikkeli on osa NORFACE:n rahoittamaa "Migration: Integration, Impact and Interaction" -tutkimusprojektia (www.norface-migration.org). Artikkelin perustuu osittain väitöskirjaani, johon liittyyvästä rahoituksesta kiitän Yrjö Jabnssonin säätiötä, Jenny ja Antti Wiburin säätiötä ja Palkansaajarahastoa.

Kuvio 1. Suomessa asuvat ulkomaiden kansalaiset 1990 ja 2008

Lähde: Tilastokeskus

2. Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla

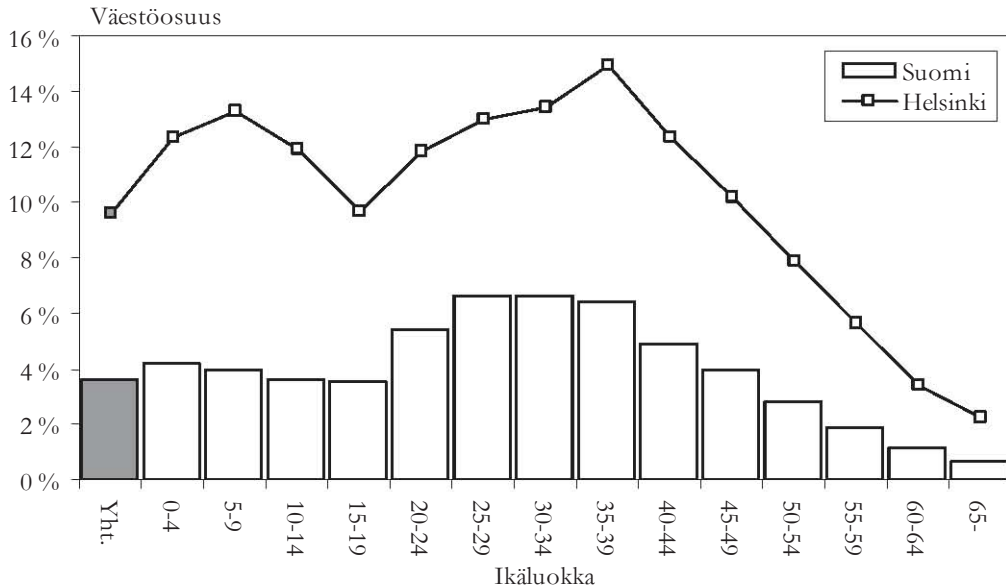
Vaikka ulkomaalaisia on asunut Suomessa pitkään, nykyisenkaltainen maahanmuutto on suomalaisille yhä kohtuullisen uusi ilmiö.¹ Valtaosan historiastaan Suomi on ollut maastamuuttomaa, minkä johdosta tänne on perinteisesti tultu lähinnä paluumuuttajana tai paluumuuttajan perheenjäsenenä. Tilanne kuitenkin muuttui 1990-luvun alussa. Kuvio 1 paljastaa muutoksen nopeuden. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 1990 Suomessa asui vakinaisesti 26 255 ulkomaiden kansalaista. Heistä miltei puolet oli Länsi-Euroopasta. Vuonna 2008 maassa vakinaisesti asuvia ulkomaiden kansa-

laisia oli 143 256. Heistä yli 40 prosenttia oli entiseen Neuvostoliittoon kuuluneiden maiden kansalaisia, lähinnä venäläisiä ja virolaisia. Länsieurooppalaisten osuus (17 prosenttia) oli jo aasialaisten osuutta (21 prosenttia) pienempi, mutta afrikkalaisten osuutta (10 prosenttia) suurempi. Lisäksi vuosien 1990 ja 2008 välillä Suomen kansalaisuus myönnettiin 58 110 ihmiselle.

Muutos on siis ollut nopeaa. Toisaalta lähtötaso oli lähestulkoon nolla, joten suurikaan suhteellinen kasvu ei välttämättä tarkoita, että maahanmuutto olisi vielä määrällisesti merkittävä ilmiö. Kuinka paljon on paljon, on tietenkin makuasia, mutta usein käytetty mittatikku on Suomen vertailu muihin maihin. Tällöin voidaan todeta, että Kanadassa, Australiassa ja Sveitsissä maahanmuuttajien väestöosuus on kokoluokkaa viidennes; Yhdysvalloissa, Ruotsissa ja Saksassa reilu kymmenes; Norjassa kah-

¹ Suomeen kohdistuneen maahanmuuton historiasta, ks. Leitzinger (2008).

Kuvio 2. Vieraskielisten väestöosuus, 2008

Lähde: Tilastokeskus. Vieraskielisiksi lasketaan henkilöt, jotka puhuvat äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea.

deksan prosenttia ja Tanskassa kuusi prosenttia (OECD 2008). Suomessa vastaava luku on kolme prosenttia. Näin ollen on selvää, että maahanmuutto on huomattavasti merkittävämpi asia monelle muulle maalle kuin Suomelle.

Tästä ei kuitenkaan seuraa, että se väistämättä olisi Suomelle merkitykseltään. Maahanmuuttajien tämän hetken väestöosuus ei myöskään välttämättä anna oikeaa kuvaa heidän potentiaalisesta merkityksestään lähitulevaisuudessa. Muuttohetkellä maahanmuuttajat ovat nimittäin tyypillisesti nuoria aikuisia tai heidän lapsiaan, ja valtaosa Suomessa asuvista

maahanmuuttajista on saapunut tänne kohtuullisen hiljattain. Näin ollen heidän ikärakenteensa poikkeaa merkittävästi sekä kantaväestön että perinteisten vastaanottajamaiden maahanmuuttajaväestöjen ikärakenteista. Kuvio 2 havainnollistaa näitä eroja. Maahanmuuttajat on nyt määritelty ”vieraskielisyyden” perusteella, ja väestöosuudet on esitetty erikseen ikäryhmittäin koko maalle ja Helsingille.

Millaisia maahanmuuttajat sitten ovat? Taulukossa 1 on esitetty joitakin tunnuslukuja vuoden 2003 tilanteesta.² Maahanmuuttajat on jaettu taulukossa kahteen ryhmään, joista OECD-

² Tiedot tulevat Tilastokeskuksen muodostamasta mikroaineistosta, joka sisältää 15 prosentin otoksen maassa yli vuoden asuvista maahanmuuttajista ja kahden prosentin vastaanotuksen kantaväestöstä vuosilta 1989–2003. Aineisto on muodostettu siten, että maahanmuuttajiksi määriteltiin

henkilöt, jotka ovat syntyneet ulkomailla, ovat aineistoon tullessaan ulkomaisten kansalaisia, eivätkä puhu äidinkielenään suomea tai ruotsia. Hämäläinen ym. (2005), Karvinen (2009) ja Sarvimäki (painossa) sisältävät aineiston tarkemman kuvauksen.

Taulukko 1. Työikäisen kantaväestön ja maahanmuuttajien tunnuslukuja, 2003

	Kantaväestö	Maahanmuuttajat	
		OECD-maat	Muut
Ikä	41,8 (13,4)	37,7* (10,6)	36,3* (10,7)
Nainen	0,50	0,35*	0,54*
Puoliso syntynyt Suomessa	0,61	0,53*	0,22*
Puoliso syntynyt ulkomailla	0,01	0,14*	0,39*
Ei puolisoa	0,38	0,33*	0,39
Yksinhuoltaja	0,06	0,03*	0,09*
Alaikäisten lasten lukumäärä	0,63 (1,05)	0,69 (1,05)	0,91* (1,26)
Ei alaikäisiä lapsia	0,66	0,62	0,52*
Vähintään neljä lasta	0,02	0,01	0,05*
Asuu kaupungissa	0,64	0,81*	0,89*
Asuu omistusasunnossa	0,66	0,44*	0,22*
Työllinen	0,68	0,57*	0,41*
Työkuukausia	7,7	6,2*	4,5*
Yrittäjä (pl. maatalous)	0,05	0,06	0,05
Ansiotulot	18 040 (17 963)	16 429 (20 548)	8 588* (13 514)
Ei ansiotuloja	0,19	0,32*	0,44*
Tulot yli mediaanin	0,51	0,40*	0,22*
Tulonsiirrot	5 816 (8 695)	3 267* (5 361)	6 541* (6 971)
Ei tulonsiirtoja	0,28	0,43*	0,22*
Tulonsiirrot yli mediaanin	0,48	0,34*	0,60*
N	64 805	2 388	11 584

Selite: Otoskeskiarvot ja keskihajonnat jatkuville muuttujille (suluissa). Otos: 15 % (2 %) 18–65-vuotiaista maahanmuuttajista (kantaväestöstä) vuonna 2003. * merkityt keskiarvot poikkeavat kantaväestön keskiarvoista 5 % merkitsevyystasolla.

maissa syntyneet edustavat karkeasti ottaen taloudelliselta tilanteeltaan Suomea muistuttavia lähtömaita ja OECD-alueen ulkopuolella syntyneet Suomea köyhempiä maita. Jaottelun taustalla ovat lähinnä datan rajoitukset, minkä johdosta lukuja ei voida esittää esimerkiksi maahantulon syyn perusteella ryhmiteltynä. Tämäkin jaottelu tuo kuitenkin esille sen, että monilta osin maahanmuuttajaryhmät poikkeavat vähintään yhtä paljon toisistaan kuin kantaväestöstä. Esimerkiksi OECD-maissa syntyneet saavat kan-

taväestöä vähemmän tulonsiirtoja, kun tilanne OECD-maiden ulkopuolella syntyneiden osalta on päinvastainen. Selkeitä maahanmuuttajille yhteisiä ja kantaväestöstä poikkeavia piirteitä ovat oikeastaan vain kaupungeissa ja vuokralla asuminen sekä suurempi todennäköisyys olla kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella. Odotetusti maahanmuuttajilla on myös useammin ulkomailla syntynyt puoliso.

Taulukosta 1 myös puuttuu keskeisiä tietoja. Erityisesti siinä ei ole raportoitu kielitaitoa,

maahantulon syytä eikä koulutustasoa. Suomessa asuvien maahanmuuttajien keskimääräisestä kielitaidosta ei tiedetä paljoakaan. Sen sijaan eri systä maahan tulleiden osuuksia voi haarukoida yhdistämällä tietoja useasta lähteestä. Ensinnäkin taulukon 1 taustalla olevasta aineistosta nähdään, että noin neljänneksellä maahanmuuttajista on suomalainen puoliso maahantulohetkellä. Tämän perusteella voidaan arvata, että kokoluokkaa 50 000 henkeä on saapunut maahan suomalaisten puolisoina. Toisaalta Suomeen on vuosina 1973–2008 muuttanut 31 769 pakolaista (ml. myöhemmät perheenyhdistämiset ja oleskeluluvan saaneet turvapaikanhakijat).³ Osa heistä on muuttanut pois Suomesta, joten korkeintaan 16 prosenttia maahanmuuttajista on maassa pakolaisuuden tai suojelun tarpeen takia. Suurin piirtein samankokoinen ryhmä ovat paluumuuttostatuksen vuonna 1990 saaneet inkerinsuomalaiset, joita oli vuoden 2009 loppuun mennessä saapunut noin 30 000 henkeä.⁴ Jäljelle jää noin 80 000 henkilöä, jotka ovat Suomessa työn, opiskelun tai jonkin muun syyn takia.

Maahanmuuttajien keskimääräistä koulutustasoa on puolestaan vaikea arvioida käytävissä olevien tilastojen perusteella. Koulutus on nimittäin rekisteröity vain valikoituneelle joukolle maahanmuuttajia, nähtävästi lähinnä työttömäksi ilmoittautumisen yhteydessä. Lopputuloksena on, että yli puolet maahanmuuttajista on niputettu luokkaan ”alle keskiaste tai tuntematon”. Toisinaan tämä luokka päättyy kokonaisuudessaan julkiseen keskusteluun ja kansainvälisiin vertailuihin nimikkeellä ”matalasti koulutetut”,

minkä perusteella on syntynyt kuva Suomen erityisen heikosti koulutetuista maahanmuuttajista (esim. OECD 2008). Hie­man tarkempi datan tarkastelu kuitenkin paljastaa, että nämä ”matalasti koulutetut” maahanmuuttajat ansaitsevat enemmän kuin luokkaan ”keskiaste” kuuluvat. Tämä viittaa siihen, että korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien koulutus jää usein rekisteröimättä. Muista maista saatavilla olevien koulutustietojen ja Suomessa asuvien maahanmuuttajien lähtömaiden jakauman perusteella Johansson (2008) päätyykin arvioon, että maahanmuuttajien koulutustaso on todennäköisesti korkeampi Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa.

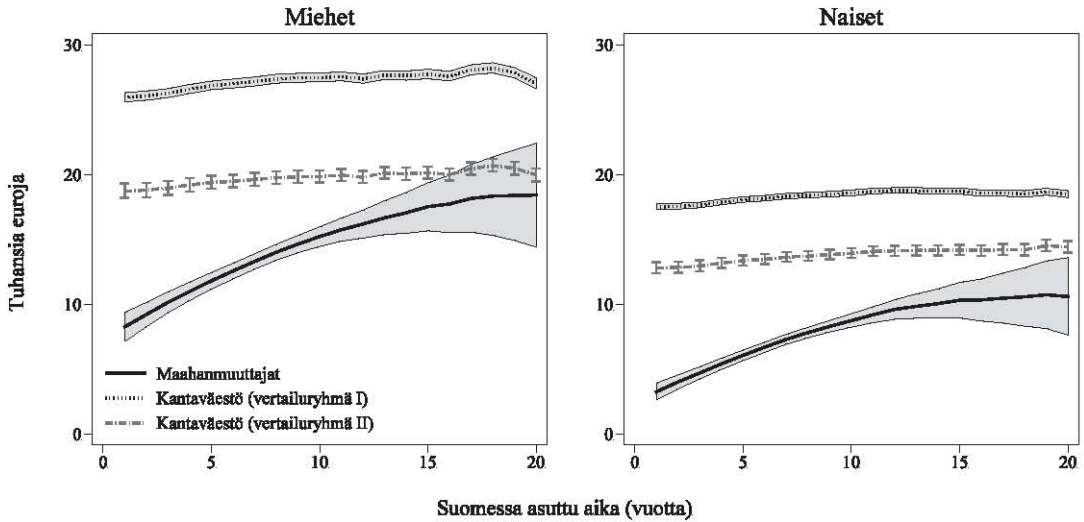
Taulukosta 1 käy myös ilmi, että maahanmuuttajien keskimääräinen työllisyys ja tulot ovat kantaväestön tasoa selvästi matalampia. Osittain erot ovat suuria. Esimerkiksi 44 prosentilla OECD-maiden ulkopuolella syntyneistä ei ollut lainkaan ansiotuloja vuonna 2003, kun vastaava luku työikäisen kantaväestön kohdalla oli 19 prosenttia. Tällainen tarkastelu jättää kuitenkin tärkeän osan tarinasta kertomatta. Maahanmuuttajien työllisyys ja tulot nimittäin tyypillisesti kasvavat kohdemaassa asutun ajan kuluessa. Tämän takia ei ole selvää, miten yksittäisen poikkileikkauksen keskiarvo ja tulisi tulkita.

Kuvio 3 havainnollistaa asiaa Suomessa vähintään viisi vuotta asuvien maahanmuuttajien osalta. Pystyakselilla on esitetty vuositason ansiotulojen odotusarvo ja vaaka-akselilla Suomessa asuttu aika vuosina. Alin käyrä kuvaa maahanmuuttajien ansiotulojen odotusarvoa suhdannevaihtelun ja lähtömaiden muutosten aiheuttamista trendeistä puhdistettuna. Ylin käyrä kertoo samankaltaisen odotusarvon kantaväestöstä muodostetulle verrokkiryhmälle, joka koostuu saman ikäisistä, samankaltaisilla

³ www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#turvapaikanhakijat (2.2.2010).

⁴ www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/HeadlinesPublicFin/18427A25AB04B3B4C225769A00398ABC (2.2.2010).

Kuvio 3. Maahanmuuttajien ja vertailuryhmän tulojen odotusarvot

alueilla asuvista ja samanlaisessa perhetilanteessa olevista syntyperäisistä suomalaisista. Keskimmäinen käyrä tarjoaa toisen verrokkiryhmän, jossa mukana ovat vain korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet syntyperäiset suomalaiset.⁵

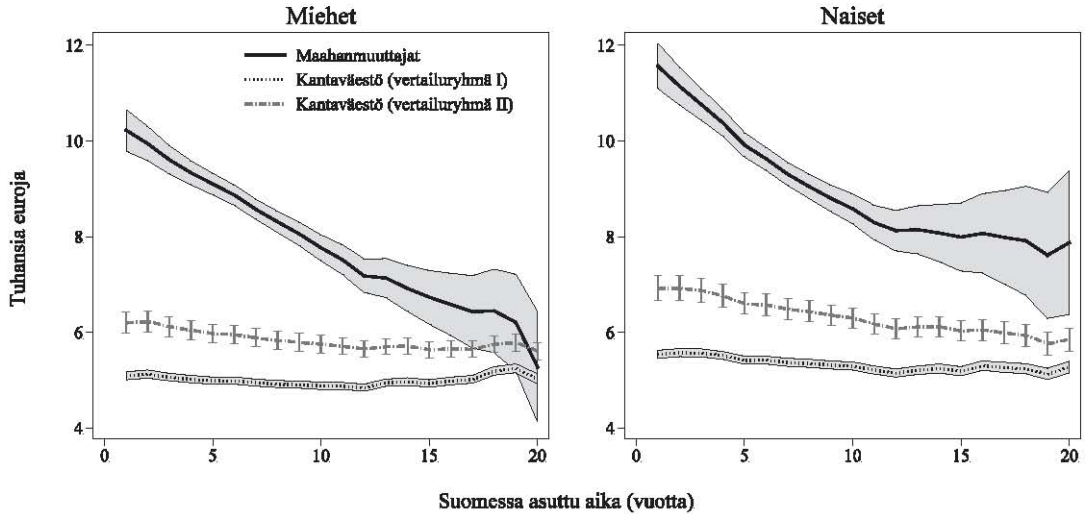
Kuviosta voi vetää kolme johtopäätöstä. Ensinnäkin maahanmuuttajien tulot ovat aluksi kantaväestön tuloja huomattavasti matalammat. Piste-estimaatin perusteella ensimmäisenä kokonaan Suomessa vietettynä kalenterivuon-

na maahanmuuttajien keskitulot olivat noin kolmanneksen (miehet) ja viidenneksen (naiset) vertailuryhmän tuloista. Toiseksi, maahanmuuttajien tulot kasvavat huomattavasti nopeammin kuin vertailuryhmien tulot. Maahanmuuttajien tulojen kasvu selittyy miltei kokonaan työllisyyden parantumisella (Sarvimäki, painossa). Kolmanneksi, maahanmuuttajien tulot eivät näytä saavuttavan kantaväestön tuloja pitkälläkään tähtäimellä.

⁵ Täsmällisemmin ottaen olen estimoinut pienimmän neliosumman mallin, jossa vuosituloja (ml. nollatulot) selitetään Suomessa asuttualla ajalla, iällä, havaintovuodella, työssäkäyntialueen työttömyysasteella, asuinkunnan tyypillä (kaupunki, taajama, maaseutu), NUTS2 alueella, perherakenteella (alaikäisten lasten lukumäärä, siviilisääty), syntymämaalla sekä maahantulovuodella. Tulosten perusteella jokaiselle maahanmuuttajalle on muodostettu vuositulojen ennuste asettamalla lähtömaa, maahantulovuosi, havaintovuosi sekä työssäkäyntialueen työttömyysaste otoskeskiarvoon. Vastaava malli on

estimoitu myös kantaväestölle, minkä jälkeen jokaiselle maahanmuuttajalle on muodostettu ennuste kantaväestön estimointikertoimia käyttäen. Estimointitietoksessa on mukana vuosien 1944 ja 1968 välillä syntyneet kohortit, joita seurataan vuosien 1993–2003 ajan. Suomesta viiden vuoden sisällä maahantulosta pois muuttavat on suljettu analyysin ulkopuolelle, minkä johdosta mukana on voitu pitää vain ennen vuotta 1999 Suomeen muuttaneet. Lisäksi otoksesta on poistettu alle 16-vuotiaana Suomeen muuttaneet. Menetelmästä tarkemmin, ks. Sarvimäki (painossa).

Kuvio 4. Maahanmuuttajien ja vertailuryhmän tulonsiirtojen odotusarvot

Kuviossa 4 on esitetty samaan tapaan muodostetut tulonsiirtojen odotusarvot. Merkittävä osa tulonsiirroista perustuu koko kotitalouden tuloihin, joten ”maahanmuuttajat” on nyt määriteltä kotitalouksiksi, joissa mies (vasemman puoleinen kuvaaja) tai nainen (oikean puoleinen kuvaaja) on maahanmuuttaja, mahdollisen puolison statuksesta riippumatta. Piste-estimaattien perusteella näin määritellyt maahanmuuttajakotitaloudet saavat ensimmäisenä Suomessa asuttuna vuoteen noin kaksi kertaa enemmän tulonsiirtoja kuin vertailuryhmä. Jälleen erot selittyvät eroilla maahanmuuttajien ja vertailuryhmän työllisyydessä. Ajan myötä maahanmuuttajien työllisyys paranee ja samalla heidän saamansa tulonsiirrot pienenevät. Tulonsiirrot kotitalouksiin, joissa ainakin mies on maahanmuuttaja näyttävät saavuttavan kantaväestön tason noin kahdessa vuosikymmenessä. Sen sijaan kotitaloudet, joissa ainakin nainen on maahanmuuttaja

näyttävät saavan vertailuryhmää enemmän tulonsiirtoja myös pitkällä tähtäimellä.

Taulukossa 2 on esitetty samalla tavoin esitöimöituja odotusarvoja viidelle äidinkielen tai syntymämaan perusteella määritetylle maahanmuuttajaryhmälle. Tulokset havainnollistavat suuria eroja ryhmien välillä. Piste-estimaattien ensimmäisenä Suomessa asuttuna vuoteen ansaituille tuloille vaihtelevat pakolaisuuden tai suojelun tarpeen perusteella tulneiden naisten 600 eurosta OECD-maissa syntyneiden miesten 15 400 euroon.⁶ Ajan myötä erot pienenevät, ja osittain katoavat. Kiinnostava huomio on, että venäjää ja viroa äidinkielenään puhuvien väliset erot pienenevät huomattavasti ensimmäisten kymmenen vuoden aikana. Myös pako-

⁶ Aineistossa ei ole tietoa henkilön oleskeluluvan tyypistä, joten todennäköisesti pakolaisuuden tai suojelun tarpeen perusteella Suomeen tulleiksi on laskettu entisessä Jugoslaviassa, Iranissa, Irakissa ja Somaliassa syntyneet.

Taulukko 2. Tulojen ja tulonsiirtojen odotusarvot

	Ansiotulot			Tulonsiirrot		
	Suomessa asuttu aika			Suomessa asuttu aika		
	1	10	15	1	10	15
A: Miehet						
Venäjä	5,0 (1,0)	18,5 (1,3)	19,7 (3,2)	12,9 (0,4)	5,7 (0,3)	6,2 (0,9)
Viro	8,6 (1,8)	20,0 (1,3)	21,9 (3,2)	9,6 (0,8)	3,9 (0,4)	3,5 (1,0)
OECD	15,4 (1,4)	21,5 (0,9)	23,4 (1,9)	5,2 (0,5)	5,0 (0,2)	4,7 (0,5)
JIIS	2,3 (0,8)	7,5 (0,8)	.	14,0 (0,5)	13,1 (0,6)	.
Aasia (pl. Iran, Irak)	9,2 (1,9)	12,9 (0,9)	12,6 (2,6)	7,2 (0,8)	9,0 (0,4)	6,1 (0,9)
B: Naiset						
Venäjä	1,3 (0,4)	9,1 (0,4)	10,9 (1,1)	12,5 (0,4)	7,6 (0,2)	7,9 (0,7)
Viro	2,9 (1,0)	12,3 (0,7)	12,8 (1,8)	9,9 (0,8)	6,2 (0,4)	6,3 (0,9)
OECD	10,2 (1,4)	11,4 (0,9)	11,4 (1,5)	4,3 (0,7)	6,0 (0,3)	6,0 (0,6)
JIIS	0,6 (0,5)	2,8 (0,8)	.	15,5 (0,6)	15,2 (0,8)	.
Aasia (pl. Iran, Irak)	3,9 (0,9)	6,8 (0,5)	8,5 (1,5)	9,5 (0,7)	9,8 (0,5)	8,7 (1,1)

Selite: Vuosittaisten ansiotulojen (tubansia euroja) sekä tulonsiirtojen odotusarvot ensimmäisenä, kymmenentenä ja viiden-tenätoista Suomessa kokonaan asuttuna kalenterivuonna. Keskiarvot (suluissa) klusteroitu henkilöitasolla. Ryhmät: (a) venäjää äidinkielenään puhuvat, (b) viroa äidinkielenään puhuvat, (c) OECD-maissa syntyneet, (d) entisessä Jugoslaviassa, Iranissa, Iraksissa ja Somaliassa syntyneet, (e) Aasiassa (pl. Iran, Irak) syntyneet. JIIS-ryhmälle malli on estimoitu käyttäen vain ensimmäistä kymmentä vuotta myöhempien vuosien pienen otoskoon takia.

laisuuden tai suojelun tarpeen perusteella tulleiden tulot moninkertaistuvat ensimmäisen kymmenen vuoden aikana, mutta jäävät lähtötason mataluuden johdosta kuitenkin varsin pieniksi.

Kvalitatiivisesti samantyyppisiä tuloksia on saatu kaikkien tähän mennessä tutkittujen maiden aineistoilla. Määrällisesti Suomen tilanne näyttää kuitenkin poikkeavan perinteisistä maahanmuuttomaista.⁷ Maahanmuuttajien ja kanta-väestön väliset työllisyserot heti maahantulon

⁷ Vaikka maahanmuuttajien taloudellista asemaa on aktiivisesti tutkittu Chiswickin (1978) tunnetusta artikkelista lähtien, eri maiden välillä vertailukelpoisten tulosten löytäminen on yllättävän hankalaa. Tämä johtuu estimaattien herkkyydestä sille, miten eri aikaan maahan tulleiden kohorttien väliset pysyvät erot sekä maahanmuuttajien valikoitunut poisuutto pystytään huomioimaan (ks. esim. Borjas 1985, Lubotsky 2007). Suomalainen data on tässä subteessa poikkeuksellisen korkealaatuista, joten ongelmana on lähinnä löytää muita maita kuvaavia vertailukelpoisia tuloksia. Tässä esitetyt vertailut perustuvat Antecolin ym. (2006) tutkimukseen, yksityiskohdista ks. Sarvimäki (painossa).

jälkeen ovat kokoluokkaa kaksi kertaa suuremmat Suomessa kuin Yhdysvalloissa ja neljä kertaa suuremmat kuin Kanadassa. Maahanmuuttajien työllisyys paranee samaa tahtia Suomessa ja Yhdysvalloissa, mutta nopeammin kuin Kanadassa. Työllisten maahanmuuttajien ja kantaväestön väliset palkkaerot ovat Suomessa kuitenkin aluksi pienempiä kuin Pohjois-Amerikassa. Toisaalta maahanmuuttajien palkat kasvavat Suomessa hitaammin kuin Yhdysvalloissa tai Kanadassa.

Eroja Suomen ja Pohjois-Amerikan välillä voi selittää monella tapaa. Taloustieteessä kuvion 3 kaltaiset tuloprofiilit selitetään tyypillisesti yksinkertaisella mallilla, jossa maahanmuuttajien pitää aluksi kasvattaa tai päivittää henkistä pääomaansa. Osittain tämä johtuu joidenkin lähtömaiden matalasta koulutustasosta. Toisaalta korkeastikin koulutetut maahanmuuttajat joutuvat aluksi investoimaan kohde-maahan sidottuun henkiseen pääomaan kuten kielen opiskeluun ja kontaktiverkoston rakentamiseen. Investointiaikana heidän tulonsa ovat pienet, mutta ajan myötä investoinnit alkavat tuottaa ja tulot kasvavat.

On mahdollista, että maahanmuuttajien on investoitava enemmän maaspesifiin henkiseen pääomaan Suomessa kuin Pohjois-Amerikassa. Osittain tämä voisi johtua Suomen lyhyestä maahanmuuttohistoriasta, minkä takia maahanmuuttajilla ei juuri ole ollut samasta lähtömaasta aikaisemmin saapuneiden muodostama tukiverkosto. Viimeaikaisessa tutkimuksessa näiden verkostojen on todettu olevan tärkeitä (Edin ym. 2003, Munshi 2003). Toisaalta harva osaa suomea tai edes jotain samantyyppistä kieltä ennen maahan tuloa. Poikkeuksena ovat tietenkin virolaiset, mikä voisi selittää ainakin osan viron- ja venäjänkielisten tuloeroista pian maahantulon jälkeen sekä näiden erojen myöhemmästä häviämisestä.

Toisaalta erot Suomen ja Pohjois-Amerikan välillä voivat johtua eroista maahanmuuttopolitiikassa. Kanada on tunnettu pisteytysjärjestelmästä, jonka perusteella korkeasti koulutetut maahanmuuttajat saavat helposti työluvan. Tämän seulan läpäisseet ihmiset todennäköisesti pärjäävät kanadalaisilla työmarkkinoilla hyvin. On kuitenkin hyvä huomata, että valtaosa Kanadassa asuvista maahanmuuttajista on saanut oleskelulupansa muista syistä. Esimerkiksi vuonna 1990 Kanadassa asuvista maahanmuuttajista 40 prosenttia oli tullut maahan pisteytysjärjestelmän kautta, 37 prosenttia perhesiteiden takia ja 23 prosenttia pakolaisina (Antecol ym. 2003). Yhdysvaltojen kohdalla laillinen maahanmuutto koostuu puolestaan valtaosin perheiden yhdistämisestä (68 prosenttia vuonna 1990) ja pakolaisten osuus on samaa luokkaa (15 prosenttia) kuin Suomessa (ma.).

Kolmas mahdollinen selitys koskee eroja työmarkkinainstituutioissa (Antecol ym. 2006). Kotoutuminen suomalaisille työmarkkinoille tapahtuu ennen kaikkea työllisyyden kasvun kautta, kun etenkin yhdysvaltalaisilla työmarkkinoilla maahanmuuttajien taloudellinen asema kohentuu suuremmalta osin palkkojen kasvun kautta. Tämä voi selittyä sillä, että erittäin matalapalkkaisia töitä ei Suomessa ole olemassa. Näin ollen maahanmuuttajat saattavat päästä ensimmäisiin työpaikkoihinsa paremmalla palkalla kuin Yhdysvalloissa, mutta vasta opittuaan riittävästi suomalaisilla työmarkkinoilla vaadittavia taitoja.

Nämä selitykset eivät tietenkään ole toisinaan poissulkevia, eivätkä ne kata kaikkia mahdollisia syitä Suomen ja Pohjois-Amerikan välisiin eroihin. Esimerkiksi Suomen suhteellisen pienet tuloerot vähentävät palkkajakauman yläpäähän sijoittuvien ihmisten yllykkeitä muuttaa Suomeen (Borjas 1987). Lisäksi valta-

osa tarkastelluista maahanmuuttajista tuli Suomeen 1990-luvun alkupuolella. Vaikka maahantulon syytä ei rekistereistä löydykään, tuon aikaisen työlupakäytännön tiukkuuden ja heikon työllisyystilanteen johdosta lienee uskottavaa olettaa, että joukossa on kohtuullisen vähän työn takia muuttaneita. Lisäksi lama itsessään saattoi vaikeuttaa kotoutumista pitkälläkin tähtämellä (Åslund ja Rooth 2007).

3. Vaikutus työmarkkinoihin

Työn taloustieteessä maahanmuuton vaikutusta vastaanottavan maan työmarkkinoihin jäsenetään usein yksinkertaisella mallilla, jossa tuotannontekijöiden hinta määräytyy niiden tarjonnan perusteella. Yleensä tuotannontekijät supistetaan korkeasti ja matalasti koulutetuiksi työntekijöiksi, ja pääomaa oletetaan olevan saatavissa kansainvälisiltä markkinoilta rajattomasti kiinteään hintaan. Jos maahanmuuttajien ja kantaväestön koulutusjakauma on samanlainen, maahanmuutto ei tällaisessa mallissa vaikuta palkkoihin lainkaan. Jos maahanmuuttajat sen sijaan ovat matalasti koulutettuja, kohdemaassa jo asuvien matalasti koulutettujen työntekijöiden palkat laskevat. Mikäli työn tarjonta ei ole täysin joustamatonta, myös matalasti koulutettujen työttömyys lisääntyy. Korkeasti koulutetuista työntekijöistä puolestaan tulee aikaisempaa niukempi tuotannontekijä, minkä johdosta heidän tulonsa ja työllisyytensä paranevat.

Tämä malli perustuu tietenkin joukolle vahvoja oletuksia, joiden uskottavuuteen ja merkitykseen palaan alla tarkemmin.⁸ Toisaalta juuri yksinkertaisuus tekee siitä hyödyllisen. Malli esimerkiksi tarjoaa suoraviivaisen selityksen sille, miksi ammattiyhdistysliikkeet tyypillisesti vastustavat ja työnantajajärjestöt kannattavat

maahanmuuton lisäämistä. Vastaavasti matalasti koulutetut henkilöt suhtautuvat keskimäärin negatiivisemmin maahanmuuttoon kuin korkeasti koulutetut (Scheve ja Slaughter 2001). Lisäksi tällaisen mallin avulla voidaan simuloida erilaisten maahanmuuttoskenaarioiden merkitystä, kunhan vain selvitetään miten paljon maahanmuutto laskee palkkoja ja työllisyyttä. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana taloustieteilijät ovatkin käyttäneet runsaasti energiaa estimoidakseen nämä parametrit.

Kyseessä on kuitenkin vaikea estimointiongelma. Tyypillisesti maahanmuuttajien määrä tietyllä alueella nimittäin korreloi *positiivisesti* kyseisen alueen palkkatason kanssa. Tämä ei välttämättä tarkoita, että maahanmuutto nostaisi palkkoja. Pikemminkin on uskottavaa ajatella, että maahanmuuttajat hakeutuvat sinne, missä on parhaat palkat. Taloustieteen kielellä sanottuna muuttovirtojen endogeenisuus luultavasti johtaa ylöspäin harhaisiin estimaatteihin.⁹

Miten asiaa sitten pitäisi arvioida? Yksi tapa lähestyä tämän kaltaisia ongelmia on miet-

⁸ Keskeisimmät oletukset ovat, että vastaanottava maa tuottaa yhtä homogeenistä hyödykettä yhdistämällä kahta tuotannontekijää kiinteiden rajatuottojen teknologialla ja kilpailu on täydellistä. Yksityiskohdista ks. esim. Borjas (1994).

⁹ Endogeenisuusbarba voi syntyä esimerkiksi silloin, kun tietyn työmarkkinan tuottamien tuotteiden kysyntä lisääntyy. Kysyntäshokin johdosta yritykset lisäävät tuotantoaan, jolloin työvoiman kysyntä kasvaa, ja palkat ja työllisyys paranevat. Yritykset saattavat tällöin ryhtyä rekrytoimaan työvoimaa ulkomailta ja/tai korkeammat palkat voivat houkutella työvoimaa muuttamaan itsenäisesti kyseiselle työmarkkinalle. Seurauksena on maahanmuuttajien osuuden kasvu. Koska kysyntäshokki itsessään nostaa palkkoja ja työllisyyttä, on hyvinkin mahdollista, että palkat nousevat samaan aikaan kun maahanmuutto lisääntyy. Tämä ei kuitenkaan vastaa kysymykseen siitä, mitä palkkoille olisi tapahtunut, jos maahanmuutto olisi ollut vähäisempää.

tiä, millainen kokeellinen asetelma parhaiten vastaisi kysymykseen. Esimerkiksi voitaisiin ajatella koetta, jossa joillekin satunnaisesti valituille työmarkkinoille päästettäisiin suuri määrä maahanmuuttajia samalla kun kontrollialueina toimiville työmarkkinoiden rajat pidettäisiin tiukasti kiinni. Tällöin koealueiden ja kontrollialueiden kantaväestön vertaamisen voisi ajatella kertovan maahanmuuton todellisesta vaikutuksesta.

Kukaan ei tietenkään ehdota tällaisen kokeen toteuttamista. Sen sijaan tämän kaltainen ajatusleikki auttaa huomaamaan, milloin sattumalta syntyy hypoteettista koeasetelmaa muistuttava tilanne. Maahanmuuton osalta tunnetuin esimerkki on Cardin (1990) tutkimus kuubalaisten massamuutosta Yhdysvaltoihin kesällä 1980. Tämä muuttoliike syntyi, kun Kuuba yllättäen salli maastamuuton muutaman kuukauden ajaksi. Päätös ei millään tavoin liittynyt Yhdysvaltojen työmarkkinatilanteeseen.¹⁰ Seurauksena kuitenkin oli, että Miamin työvoima kasvoi yhtäkkiä seitsemällä prosentilla. Toisaalta moniin Miamia muistuttaviin, mutta kauempana Kuubasta sijaitseviin kaupunkeihin ei muuttanut käytännössä lainkaan kuubalaisia. Card vertaa matalasti koulutettujen miamilais-

ten palkkojen ja työllisyyden kehitystä näissä vertailukaupungeissa asuvien matalasti koulutettujen palkkojen ja työllisyyden kehitykseen. Tulosten mukaan kuubalaisten vyöry ei vaikuttanut miamilaisten työmarkkina-asemaan lainkaan.

Cardin (1990) tutkimus herätti paljon huomiota ja se kuuluu nykyisin käytännössä kaikkien empiiriseen mikrotaloustieteeseen erikoistuvien jatko-opiskelijoiden koulutukseen. Artikkelini myös innosti tutkijoita tarkastelemaan muiden yllättävien muuttovirtojen vaikutuksia vastaanottaviin alueisiin. Tulokset olivat usein samankaltaisia. Huntin (1992) mukaan itenäistyvästä Algeriasta Ranskaan muuttaneet miltei miljoona paluumuuttajaa eivät juuri vaikuttaneet “kantaranskalaisten” työllisyyteen ja palkkoihin. Carrington ja de Lima (1996) päätyivät samankaltaiseen johtopäätökseen itenäistyvistä Angolasta ja Mosambikista Portugaliiin muuttaneiden portugalilaisten osalta. Sen sijaan Glitzin (2006) tulosten mukaan jokaista kymmentä entisistä sosialistimaista (pl. DDR) muuttanutta “ulkosaksalaista” paluumuuttajaa kohti neljä ”kantasaksalaista” menetti työpaikkansa lyhyellä aikavälillä. Samoin Frank (2007) päätyy johtopäätökseen, jonka mukaan Saksojen yhdistymisen luoma massamuutto ei vaikuttanut palkkoihin, mutta heikensi matalasti koulutettujen länsisaksalaisten ja maassa jo asuvien maahanmuuttajien työllisyyttä. Toisaalta Frankin mukaan maahanmuutto näyttää parantaneen korkeasti koulutettujen työllisyyttä.

Alueellisiin työmarkkinoihin perustuvia tutkimusasetelmia on myös kritisoitu (ks. etenkin Borjas ym. 1997). Kritiikin ydin on, että maahanmuutto yhdelle alueelle vaikuttaa myös vertailualueisiin, minkä johdosta alueellisten työmarkkinoiden vertailu aliarvioi maahan-

¹⁰ “Mariel Boatlift” nimellä tunnetun muuttoliikkeen aiheuttanut tapatumaketju alkoi 1.4.1980 Havannassa, kun viisi kuubalaista ryösteli bussilla Perun suurlähetystön aidan läpi. Kuuban hallituksen vastustuksesta huolimatta miehet hakivat ja saivat turvapaikan Perusta. Vastatoimena Kuuba lopetti suurlähetystön vartioinnin. Parissa päivässä 10 000 turvapaikanhakijaa oli sulloutunut pienen suurlähetystön alueelle. Tilanteen kärjistyessä Castro julisti, että kuka tahansa sai lähteä Kuubasta Marielin sataman kautta. Kesän aikana amerikankuubalaisten organisoimat veneet kuljettivat noin 125 000 henkeä Floridaan. Muuttoliike lopui lokakuussa 1980 Yhdysvaltojen ja Kuuban hallitusten yhteisellä päätöksellä.

muuton vaikutusta. Mikäli esimerkiksi edellä mainittu muuttoaalto Miamiin lisäsi työvoimaintensiivisten tuotteiden valmistusta ja näiden tuotteiden vientiä vaikkapa kontrollikaupunkina toimivaan Houstoniin, maahanmuutto olisi laskenut sekä miamiilaisten että houstonilaisten matalasti koulutettujen työntekijöiden palkkoja. Tätä laskua ei kuitenkaan havaita vertaamalla miamiilaisten palkkakehitystä houstonilaisten palkkakehitykseen. Sama ongelma syntyy, jos kuubalaisten maahanmuutto olisi johtanut kantaväestön muuttoon Miamiasta Houstoniin tai yritysten muuttoon Houstonista Miamiin.

Yksi tapa vähentää näiden yleisen tasapainon vaikutusten luomia ongelmia on käyttää alueellisen datan sijasta kansallisen tason dataa. Friedbergin (2001) artikkeli on kiinnostava esimerkki. Tutkimus perustuu entisestä Neuvostoliitosta Israeliin suuntautuneeseen massamuuttoon, joka oli erityisen voimakasta 1990-luvun alussa: vuosien 1990 ja 1995 välillä maahanmuutto entisestä Neuvostoliitosta kasvatti Israelin väkilukua 12 prosentilla. Friedberg jakaa työmarkkinat ammattien perusteella ja hyödyntää tietoa maahanmuuttajien ammateista Neuvostoliitossa. Lähestymistavan oletuksena on, että maahanmuuttajien ammattikauma oli riippumaton Israelin työmarkkinatilanteesta. Toisin sanoen, ihmiset muuttivat päästäkseen pois entisestä Neuvostoliitosta, eivät siksi, että heidän ammattiensa kysyntä olisi ollut Israelissa kasvussa. Tarkastelemalla palkkojen muutoksia ammateissa, joiden edustajia muutti Israeliin erityisen paljon, hän päätyy tulokseen, jonka mukaan maahanmuutto ei ainakaan laskenut, vaan saattoi jopa nostaa, kantaväestön palkkoja.

Borjasin (2003) johtopäätökset ovat päinvastaisia. Hän jakaa yhdysvaltalaiset työmark-

kinat työntekijöiden koulutustason ja iän perusteella. Tarkastelemalla korrelaatiota maahanmuuttajien määrän ja kantaväestön palkkojen kehityksessä näissä koulutus-ikä -soluissa, Borjas arvioi maahanmuuton laskeneen samoilta työmarkkinoilla kilpailevien amerikkalaisten palkkoja. Ongelmallista kuitenkin on, että maahanmuuton lisäksi moni muukin asia on uskottavasti voinut heikentää matalasti koulutettujen amerikkalaisten palkkoja. Esimerkiksi kansainvälisen kaupan vapautuminen tai korkeasti koulutettuja suosiva teknologinen kehitys voisi hyvinkin selittää nämä tulokset.

Mielenkiintoista kyllä, Aydemir ja Borjas (2007) päätyvät samalla estimointistrategialla samankaltaisiin tuloksiin myös Kanadan osalta. Kanadassa maahanmuuttajat ovat keskimäärin paremmin koulutettuja kuin Yhdysvalloissa, joten tuloksia on vaikeampi selittää esimerkiksi teknologian muutoksella. Estimaatit ovat myös määrällisesti samankaltaisia: niiden mukaan maahanmuutosta johtuva 10 prosentin työvoiman kasvu laskee samalla työmarkkinalla kilpailevien kantaväestöön kuuluvien työntekijöiden palkkoja 3–4 prosentilla ja vähentää heidän työllisyyttään 1,5–2,5 prosenttiyksiköllä niin Kanadassa kuin Yhdysvalloissakin.

Vaikka Borjasin lähestymistapa tuottaa samankaltaisia tuloksia sekä yhdysvaltalaisella että kanadalaisella datalla, monet tutkijat suhtautuvat tuloksiin skeptisesti. Osittain tämä johtuu selkeän vertailuryhmän puuttumisesta. Toisaalta ei ole selvää, että järkevä tapa määritellä työmarkkinat on käyttää neljää koulutusluokkaa ja kahdeksaa ikäryhmää. Erityisen ongelmallista tulosten uskottavuudelle on se, että ne ovat herkkiä käytetyille koulutusjaolle (Ottaviano ja Peri 2008, Card 2009).

Eturivin taloustieteilijät ovat siis erimielisiä siitä, miten maahanmuutto vaikuttaa kantavä-

estön työmarkkina-asemaan. Yksimielisyyttä tuskin piakkoin saavutetaan, etenkin kun keskustelu on alkanut saada poikkeuksellisen kiivaita ja jopa henkilöön meneviä sävyjä (ks. esim. *New York Times Magazine* 2006). Nähdäkseni voidaan kuitenkin sanoa, että valtaosa aihepiirin parissa työskentelevistä taloustieteilijöistä ei odota maahanmuutolla olevan ainaakaan määrällisesti merkittävää vaikutusta kantaväestön palkkoihin tai työllisyyteen.

Miten tämä on mahdollista? Kun kilpailu työmarkkinoilla kovenee, eikö palkkojen tulisi laskea ja työttömyyden kasvaa? Juuri näinhän luvun alussa kuvatussa yksinkertaisessa mallisakin tapahtuu. Tämä ennuste kuitenkin perustuu oletukseen, että talous voi sopeutua muutoksiin työvoiman tarjonnassa ainoastaan palkkojen ja työllisyyden kautta. Todellisuudessa – kuten myös hieman laajemmissa malleissa – mahdollisia sopeutumiskanavia on kuitenkin useita. Lisäksi maahanmuuttajia ja perusominaisuuksiltaan samankaltaisia kantaväestön edustajia ei välttämättä voi ajatella samana tuotannonantajana.

Näitä mahdollisuuksia voi havainnollistaa esimerkillä, jossa maahan tulee paljon marjanpoimijoita. Maassa jo olevat marjanpoimijat kohtaavat tällöin enemmän kilpailua, mikä todennäköisesti laskee heidän palkkojaan ja osa heistä menettää työnsä. Vaikutukset eivät kuitenkaan kohdistu vain marjanpoimijoihin. Itse asiassa melko lailla kaikki muut voittavat. Ensinnäkin kuluttajat saavat nyt marjansa halvemmalla ja voivat ostaa säästyneillä rahoilla jotain muuta. Tämä lisää työn kysyntää muilla toimialoilla. Toisaalta myös maahanmuuttajat ovat kuluttajia ja siten lisäävät kysyntää.

Kysynnän lisääntyminen vähentää kantaväestöön kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia. Tästä huolimatta matalasti koulutettujen maa-

hanmuuttajien saapumisen pitäisi laskea matalasti koulutettujen palkkoja suhteessa korkeasti koulutettujen palkkoihin. Vastaanottava talous voi kuitenkin sopeutua muillakin tavoin kuin palkkojen kautta. Esimerkiksi työvoimaintensiiviset toimialat voivat kasvaa työvoiman saatavuuden parantuessa. Ääritapauksessa avoin talous voisi sopeutua tuotannonantajien tarjonnan muutoksiin kokonaan tuotantorakenteen muutoksen kautta (Rybczynski 1955).

Toimialojen kasvu myös synnyttää uusia työpaikkoja esimiestehtäviin, kuljetukseen, markkinointiin ja niin edelleen. Osa näistä tehtävistä ei välttämättä edellytä korkeaa koulutusta, mutta tästä huolimatta ne saattavat vaatia kielen osaamista tai paikallisen markkinan tuntemusta. Tällaisia taitoja maahanmuuttajilla on kantaväestöstä vähemmän, joten valtaosa uusista työpaikoista menee kantaväestölle. Taloustieteen termein, maahanmuuttajat ja kantaväestö eivät tällöin olisi täydellisiä substituutteja.

Toisaalta työvoiman saatavuus voi vaikuttaa tuotantoteknologiaan. Ilman maahanmuuttajia edellisen esimerkin marjanviljelijät olisivat ehkä joutuneet automatisoimaan marjojen poimintaa tai siirtymään helpommin poimittaviin lajikkeisiin. Tällaiset investoinnit voivat jäädä tekemättä tilanteessa, jossa työvoimaa on helposti saatavilla.

Vaihtoehtoisia sopeutumiskanavia tarkastelevaa empiiristä tutkimusta on toistaiseksi olemassa varsin vähän. Olemassa olevat tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että teknologian käyttöönotto olisi merkittävämpi sopeutumiskanava kuin tuotantorakenteen muutos (Lewis 2003, 2005, Gandal ym. 2004, Dustmann ja Glitz 2010). Toisaalta maahanmuuttajat ja kantaväestö eivät näytä olevan täydellisiä substituutteja (Mancondra ym. 2006, Ottaviano ja

Peri 2006, 2008, Card 2009). On kuitenkin tärkeää huomata, että tutkimus on siinä määrin alkutekijöissään, että on vielä liian aikaista vetää sen perusteella pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Yhteenvedona voidaankin todeta, että olemassa oleva tutkimus ei tarjoa selkeitä vastauksia suomalaiselle päätöksentekijälle. Lisäksi on epäselvää missä määrin etupäässä yhdysvaltalaisella aineistolla saadut tulokset pätevät pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa. Parhaan käytettävissä olevan tutkimustiedon valossa uskotavimpana työhypoteesina voitaneen kuitenkin pitää sitä, että maahanmuutto ei heikennä merkittävästi kantaväestön työmarkkina-asemaa.

4. Vaikutus julkiseen talouteen

Edellä esitetyn perusteella korkeasti koulutetun kantaväestön ei voi odottaa ainakaan häviävän matalasti koulutettujen maahanmuuttajien takia. Tästä huolimatta monet hyvin koulutetut suhtautuvat maahanmuuttoon varauksellisesti. Asenteet maahanmuuttajia kohtaan eivät toki määräydy pelkästään taloudellisten seikkojen perusteella. Itse asiassa taloudelliset tekijät selittävät asenteista vain pienen osan (Card ym. 2009). Tästä huolimatta on hyödyllistä miettiä, miksi korkeasti koulutetutkin voisivat vastustaa matalasti koulutettujen maahanmuuttoa taloudellisista syistä.

Yksinkertaisin tapa selittää asia on todeta, että maahanmuutto vaikuttaa myös julkisen sektorin menoihin ja tuloihin. Jos maahanmuutto johtaa verojen nousuun tai kantaväestön käyttämien julkisten palveluiden laadun laskuun, myös korkeasti koulutettujen taloudellinen hyvinvointi voi laskea.

Maahanmuuton julkiselle sektorille aiheuttaman nettorasituksen arviointi on periaattees-

sa yksinkertaista: tarvitsee vain ynnätä maahanmuuttajien maksamat verot ja vähentää heidän saamansa tulonsiirrot ja käyttämiensä julkisten palveluiden kustannukset. Lisäksi maahanmuutolla voi olla epäsuoria vaikutuksia maassa jo asuvien palkkoihin ja työllisyyteen. Edellisen luvun perusteella nämä epäsuorat vaikutukset ovat kuitenkin todennäköisesti niin pieniä, että ne voitaisiin perustellusti jättää laskelman ulkopuolelle.

Käytännössä tällaisen laskelman tekemiseen liittyy kuitenkin väistämättä merkittävää epävarmuutta. Nettolaskelman voi myös tehdä kahdella tavoin. Ensimmäinen vaihtoehto on laskea yhteen maahanmuuttajien julkiselle sektorille tuottamat tulot ja menot tietyllä hetkellä. Esimerkiksi Dustmann ym. (2010) arvioivat, että uusista EU-maista Britanniaan muuttaneet henkilöt maksoivat verovuosina 2005–2009 noin 1,4 kertaa enemmän veroja kuin aiheuttivat julkiselle sektorille menoja.¹¹ Britanniassa syntyneiden kohdalla vastaava luku oli 0,9 eli kyseisellä ajanjaksolla kantaväestö oli julkiselle sektorille nettorasite.

Suomalaisella aineistolla tällainen laskelma on toistaiseksi tehty vain puolittain. Hämäläinen ym. (2005) tarkastelevat maahanmuuttajien maksamien suorien verojen ja heidän saamiensa tulonsiirtojen suhdetta. Kyseisessä raportissa kuitenkin korostamme, ettei tällainen laskelma anna kokonaiskuvausta maahanmuuton vaikutuksesta julkisen sektorin tuloihin ja menoihin. Maahanmuuttajien matalien tulojen takia valtaosa heidän maksamistaan veroista tulee nimittäin arvonlisäveron kautta. Tämän verokertymän määrää ei ole arvioitu, mutta

¹¹ Laskelmassa on mukana vain yli vuoden maassa asuneet henkilöt, joten kaikki tarkastellut maahanmuuttajat olivat oikeutettuja Britannian sosiaaliturvaan ja julkisiin palveluihin.

kantaväestön osalta tiedetään epäsuorien verojen tuovan valtaosan pienituloisilta saatavista veroista (Jäntti 2009). Toisaalta merkittävä osa kustannuksista tulee julkisista palveluista. Maahanmuuttajien julkisten palveluiden käyttöä on vaikea dokumentoida puutteellisen tilastoinnin takia. Käytettävissä oleva data kuitenkin viittaa siihen, että maahanmuuttajat käyttäisivät julkisia palveluita hieman kantaväestöä vähemmän (Gissler ym. 2006).

Merkittävämpi ongelma on kuitenkin se, että tämän kaltaiset staattiset laskelmat eivät perusteellisestikaan tehtynä ole välttämättä kovin hyödyllisiä. Pahimmillaan ne ovat harhaanjohtavia. Tämä johtuu siitä, että ihmisen julkiselle sektorille aiheuttamat tulot ja menot jakautuvat hyvin epätasaisesti elinkaaren yli. Suurimmat kustannukset ajoittuvat elämän alkuun ja loppuun, kun veroja maksetaan eniten elämän keskivaiheilla. Ensimmäisen polven maahanmuuttajien kohdalla lähtömaa on maksanut elinkaaren alkuun osuvat kulut. Toisaalta osa maahanmuuttajista palaa kotimaihinsa, mikä vähentää kohdemaan julkisen sektorin räsistä elämän loppupäähän ajoittuvien kustannusten osalta. Paluumuutto on myös määrittämisesti merkittävää. Esimerkiksi kolmannes Suomeen vuosina 1989–2000 saapuneista maahanmuuttajista oli muuttanut pois vuoteen 2005 mennessä (Karvinen 2008).

Järkevin tapa arvioida maahanmuuton vaikutusta julkiseen talouteen olisikin laskea kaikkien tulevien tulojen ja menojen diskontattu summa. Laskelman olisi hyvä ottaa huomioon myös tulevat sukupolvet, paluumuutto sekä verotuksen ja hyvinvointijärjestelmän tulevat rakenteelliset muutokset. Vertailukohdaksi vastaavan nykyarvolaskelman voisi tehdä kantaväestöön kuuluville vastasyntyneille. Kuten arvata saattaa, tällaisen laskelman tekeminen

vaatii paljon tietoa, jota ei ole olemassa. Käytännössä tulokset riippuvatkin joukosta enemmän tai vähemmän huteria oletuksia.

Tämä varaus mielessä pitäen voidaan kuitenkin todeta, että Yhdysvaltoja koskevat laskelmat ovat arvioineet maahanmuuton nettovaikutukset pieniksi (Smith ja Edmonston 1996, Auerbach ja Oreopoulos 1999, Storesletten 2000). Akateemisen vertaisarvioinnin on läpäissyt myös yksi Ruotsia koskeva tutkimus. Storesletten (2003) arvioi perusskenaariossaan keskimääräisen Ruotsiin saapuneen maahanmuuttajan aiheuttaneen julkiselle sektorille noin 18 000 euron nettotappion. Samalla tavoin laskettu vastasyntyneen ruotsalaisvauvan ”nykyarvo” on 5 000 euroa miinuksella. Luvut ovat kuitenkin hyvin herkkiä tehdyille oletuksille. Perusskenaariossa esimerkiksi oletetaan, että kaikki maahanmuuttajat ja heidän lapsensa jäävät Ruotsiin pysyvästi. Olettamalla sen sijaan, että neljännes maahanmuuttajista lähtee Ruotsista täytettyään 65-vuotta, päädytään 7 000 euron nettohyötyyn. Storeslettenin käsittelemissä skenaarioissa keskimääräisen maahanmuuttajan nettovaikutus Ruotsin julkiselle sektorille vaihtelee 70 000 euron nettokustannuksen ja 30 000 euron nettohyödyn välillä. Lukujen skaala laajenee vielä huomattavasti kun tarkastellaan sukupuolia, koulutustasoa ja eri ikäisenä maahan tulleita erikseen.

Tämän kirjallisuuden keskeisenä viestinä voidaankin pitää sitä, että maahanmuuton vaikutusta julkisen sektorin tuloihin ja menoihin ei voida täsmällisesti arvioida. Edes vaikutuksen etumerkistä ei ole olemassa luotettavaa tietoa. Olemassa olevan tutkimuksen perusteella uskottavin työhypoteesi näyttäisi kuitenkin olevan, että maahanmuuton nettovaikutus julkisen sektorin tuloihin ja menoihin on kohtuullisen pieni.

5. Yhteenveto

Tässä katsausartikkelissa olen dokumentoinut maahanmuuttajien menestystä suomalaisilla työmarkkinoilla ja esitellyt maahanmuuton vaikutuksia tarkastelevaa kansainvälistä kirjallisuutta. Maahanmuuttajien taloudellisen aseman osalta tulokset ovat selkeitä. Maahanmuuttajat pärjäävät aluksi työmarkkinoilla kantaväestöä heikommin niin Suomessa kuin muuallakin, mutta kohdemaassa asutun ajan myötä heidän tulonsa ja työllisyytensä paranevat nopeasti.

Maahanmuuton vaikutusta kantaväestön työmarkkina-asemaan ja julkisen sektorin tuloihin ja menoihin on vaikeampi arvioida. Etenkin oikeasta tavasta estimoida vaikutuksia kantaväestön palkkoihin ja työllisyyteen käydään tutkijayhteisön sisällä kiivasta keskustelua, eikä yhteisymmärrystä ole toistaiseksi saavutettu edes vaikutuksen etumerkistä. Valtaosa tutkimuksista kuitenkin päättyy johtopäätökseen, jonka mukaan maahanmuutolla ei ole suurta vaikutusta kantaväestön työmarkkina-asemaan eikä julkisen talouden tasapainoon. □

Kirjallisuus

- Antecol, H., Cobb-Clark, D.A. ja Trejo, S.J. (2003), "Immigration Policy and the Skills of Immigrants to Australia, Canada, and the United States", *Journal of Human Resources* 38: 192–218.
- Antecol, H., Cobb-Clark, D.A. ja Trejo, S.J. (2006), "Assimilation via Prices or Quantities?", *Journal of Human Resources* 41: 821–840.
- Auerbach A. ja Oreopoulos, P. (2000), "The Fiscal Effect of U.S. Immigration: A Generational-Accounting Perspective", *Tax Policy and the Economy* 14: 123–156.
- Aydemir, A.B. ja Borjas, G.J. (2007), "A Comparative Analysis of the Labor Market Impact of International Migration: Canada, Mexico, and the United States", *Journal of the European Economic Association* 5: 663–708.
- Borjas, G. (1994), "The Economics of Immigration", *Journal of Economic Literature* XXXII: 1667–1717.
- Borjas, G.J. (1985), "Assimilation, Changes in Cohort Quality, and the Earnings of Immigrants", *Journal of Labor Economics* 3: 463–489.
- Borjas, G.J. (1987), "Self-Selection and the Earnings of Immigrants", *American Economic Review* 77: 531–553.
- Borjas, G.J. (2003), "The Labor Demand Curve Is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market", *Quarterly Journal of Economics* 118: 1335–1374.
- Borjas, G.J., Freeman, R. ja Katz, L. (1997), "How Much do Immigration and Trade Affect Labor Market Outcomes?", *Brookings Papers on Economic Activity* 1: 1–90.
- Card, D. (1990), "The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market", *Industrial and Labor Relations Review* 43: 245–257.
- Card, D. (2009), "Immigration and Inequality", *American Economic Review* 99: 1–21.
- Card, D., Dustmann, C. ja Preston, I. (2009), "Immigration, Wages, and Compositional Amenities", CReAM DP 29/09, University College London.
- Carrington, W. ja de Lima, P. (1996), "The Impact of the 1970s Repatriates from Africa on the Portuguese Labor Market", *Industrial and Labor Relations Review* 49: 330–347.
- Chiswick, B.R. (1978), "The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-Born Men", *Journal of Political Economy* 86: 897–921.
- Dustmann, C. ja Glitz, A. (2010), "How Do Industries and Firms Respond to Changes in Local Labour Supply", Universitat Pompeu Fabra (mimeo).
- Dustmann, C., Frattini, T. ja Halls, C. (2010), "Assessing the Fiscal Costs and Benefits of A8 Migration to the UK", *Fiscal Studies* 31: 1–41.

- Edin, P.-A., Fredriksson, P. ja Åslund, O. (2003), "Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants – Evidence from A Natural Experiment", *Quarterly Journal of Economics* 118: 329–357.
- Frank, D. (2007), "The Effect of Migration on Natives' Employment Outcomes: Evidence from the Fall of the Berlin Wall", INSEAD Working Papers 2007/43/ST.
- Friedberg, R.M. (2001), "The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market", *Quarterly Journal of Economics* 116: 1373–1408.
- Gissler, M., Malin, M., Matveinen, P., Sarvimäki, M. ja Kangasharju, A. (2006), "Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut", Työpoliittinen tutkimus 296, Työministeriö.
- Glitz, A. (2006), "The Labour Market Impact of Immigration: Quasi-Experimental Evidence", CReAM DP 12/06, University College London.
- Hämäläinen, K., Kangasharju, A., Pekkala, S. ja Sarvimäki, M. (2005), "1990-luvun maahanmuuttajien työllisyys, tuloverot ja tulonsiirrot", Työpoliittinen tutkimus 265, Työministeriö.
- Hunt, J. (1992), "The Impact of the 1962 Repatriates from Algeria on the French Labor Market", *Industrial and Labor Relations Review* 45: 556–572.
- Johansson, E. (2008), "Does Finland Suffer from Brain Drain?", ETLA DP 1153.
- Jäntti, M. (2009), "Välillisen verotuksen kohtaannon kehityksestä Suomessa 1985–2006", *Talous & Yhteiskunta* 2: 35–39.
- OECD (2008), *A Profile of Immigrant Populations in the 21st Century: Data from OECD Countries*, OECD.
- Karvinen, A.-M. (2009), "Maahanmuuttajien pois-muutto Suomesta", VATT-tutkimuksia 144.
- Leitzinger, A. (2008), *Ulkomaalaiset Suomessa 1812–1972*, East-West Books, Helsinki.
- Lewis, E. (2003), "Local, Open Economies Within the US: How Do Industries Respond to Immigration?", Federal Reserve Bank of Philadelphia WP 04-01.
- Lewis, E. (2005), "Immigration, Skill Mix, and the Choice of Technique", Federal Reserve Bank of Philadelphia WP 05-08.
- Lubotsky, D. (2007), "Chutes or ladders? A longitudinal analysis of immigrant earnings", *Journal of Political Economy* 115: 820–867.
- Manacorda, M., Manning, A. ja Wadsworth, J. (2006), "The Impact of Immigration on the Structure of Male Wages: Theory and Evidence from Britain", CEP DP 754.
- Munshi, K. (2003), "Networks in the Modern Economy: Mexican Migrants in the U.S. Labor Market", *Quarterly Journal of Economics* 118: 549–599.
- New York Times Magazine (2006), "The Immigration Equation", www.nytimes.com/2006/07/09/magazine/09IMM.html (viitattu 21.12.2009).
- Ottaviano, G. ja Peri, G. (2008), "Immigration and National Wages: Clarifying the Theory and the Empirics", University of California at Davis (mimeo).
- Ottaviano, G. ja Peri, G. (2006), "Rethinking the Effects of Immigration on Wages", NBER WP 12497.
- Rybczynski, T. (1955), "Factor Endowments and Relative Commodity Prices", *Economica* 22: 336–341.
- Sarvimäki, M. (painossa), "Assimilation to a Welfare State: Labor Market Performance and Use of Social Benefits by Immigrants to Finland", *Scandinavian Journal of Economics*.
- Scheve, K. ja Slaughter, M. (2001), "Labor Market Competition and Individual Preferences over Immigration Policy", *Review of Economics and Statistics* 83: 133–145.
- Smith, J. ja Edmonston, B. (1997), *The New Americans: Economic, Demographic and Fiscal Effects of Immigration*, National Academy Press, Washington, DC.
- Storesletten, K. (2000), "Sustaining Fiscal Policy through Immigration", *Journal of Political Economy* 108: 300–323.

Storesletten, K. (2003), "Fiscal Implications of Immigration – A Net Present Value Calculation", *Scandinavian Journal of Economics* 105: 487–506.

Åslund, O. ja Rooth, D-O. (2007), "Do When and Where matter? Initial Labor Market Conditions and Immigrant Earnings", *Economic Journal* 117: 422–448.